

ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ-ФІЛОЛОГА ТА УКРАЇНОЗНАВЦЯ

Анотація. В статті охарактеризовано інноваційну технологію професійної підготовки майбутнього вчителя-філолога та українознавця. Наголошено, що основу вищезазначеної технології становить розвиток творчого потенціалу вчителя. Від рівня ефективності самореалізації творчого потенціалу вчителя залежить у майбутньому рівень освіченості, вихованості, творчості учнів. Визначено педагогічні умови ефективної підготовки майбутніх учителів-філологів до професійної діяльності. У результаті проведеної експериментальної перевірки встановлено, що ефективність професійної підготовки майбутніх учителів-філологів істотно зростає за умови розвитку в студентів творчих умінь і навичок проведення українознавчої роботи в школі.

Ключові слова: учитель-філолог та українознавець, процес самореалізації, творчий потенціал особистості, підготовка майбутнього вчителя, професійна діяльність, творча особистість, інноваційні технології, шляхи оптимізації.

Постановка проблеми. У наш час необхідно спрямовувати спільні зусилля учених-теоретиків, педагогів-практиків на з'ясування ролі вищої освіти у вихованні активної в професійній діяльності особистості, вільної у своєму виборі, відповідальної, гнучкої, здатної знайти шляхи до втілення свого призначення в житті.

Професійний розвиток викладача є важливою складовою особистісного розвитку й ґрунтується на системі культурологічних, психолого-педагогічних

способів діяльності, за допомогою яких творчо осмислюються й розв'язуються як освітні проблеми, так і завдання власної життєдіяльності.

Учитель виступає визначальною постаттю у навчально-виховному процесі сучасних загальноосвітніх навчальних закладів. Від ефективності його діяльності залежить у майбутньому рівень освіченості, вихованості, творчості молодих представників Української нації. Виховати творчу особистість учня і спрямувати її на постійне самовдосконалення зможе тільки національно свідомий і творчо активний учитель.

Дослідження творчого потенціалу особистості, шляхів його розвитку й самореалізації набуває особливого значення в умовах глобалізації, яка спричиняє трансформацію основних соціальних інститутів та виникнення потреби підготовки фахівців нової генерації, які здатні не лише до творчого самостійного мислення, а й можуть швидко реагувати на виклики часу й оперативно приймати відповідальні рішення.

Сучасні умови життя зумовлюють виникнення значної кількості ділянок самореалізації, тоді у такій ситуації перед особистістю вчителя виникає дилема – як заявляти про себе в педагогічній галузі, як виявляти ініціативу та бути активною, як досягти успіхів у професійній діяльності.

Аналіз актуальних досліджень. Процес самореалізації особистості людини упродовж життя досліджували такі вчені, як Л. Виготський, С. Рубінштейн, І. Бех, Л. Божович, В. Давидов, Д. Ельконін. Науково-методичні пошуки потужно спрямовуються на обґрунтування інноваційних методик, технологій підвищення якості підготовки спеціалістів як головної вимоги на шляху входження української освіти до європейської мегасистеми.

Фундаментальні дослідження з проблематики творчості та творчого потенціалу особистості належать ряду вітчизняних науковців та їх послідовників, як-от О. Базалуку, Л. Батліній, Є. Бистрицькій, І. Бичку, В. Бойку, Л. Губерському, М. Євтуху, І. Зязюну, М. Козловцю, В. Кременю, Л. Мовчан, І. Надольному, О. Поліщук, М. Поповичу, С. Пролєєву, Л. Сохань, Н. Хамітову, О. Яценко.

Психологічні особливості цілеспрямованого формування творчих здібностей особистості розглядаються у працях В. Андрєєва, П. Блонського, П. Гальперіна, О. Запорожця, Е. Ільєнкова, О. Леонтєєва, А. Лурія, О. Матюшкіна, та інших дослідників.

Проте проблема самореалізації творчого потенціалу особистості майбутнього вчителя-філолога та українознавця є недостатньо розв'язаною у наукових колах, тому заслуговує на окреме дослідження.

Мета статті – окреслити способи оптимізації творчого потенціалу вчителя-філолога й українознавця, який він може успішно реалізувати в освітньо-виховній діяльності в загальноосвітній школі.

Методи дослідження: аналіз наукової та навчально-методичної літератури, порівняльний аналіз, анкетування, експеримент, узагальнення результатів.

Виклад основного матеріалу. Усвідомлене входження учителя в педагогічну справу починається з осягнення її засад і суті, призначення, функцій і структури педагогічної діяльності, раціональних методів професійного самовиховання, способів розвитку творчої активності. Висока результативність роботи вчителя-філолога й українознавця багато в чому залежить від рівня його підготовки у вищому навчальному педагогічному закладі.

Учитель повинен сформувати в собі потребу в цілеспрямованому і систематичному самовдосконаленні себе як творчої особистості, розвивати професійні вміння, допомагати своїм вихованцям відкривати власний творчий потенціал, який стане в майбутньому джерелом щастя та самовдосконалення.

З'ясуємо суть основних термінів, які будемо використовувати в статті. Дослідник В. Андрєєв запропонував своє визначення творчої особистості: «такий тип особистості, для якої характерна стійка спрямованість високого рівня на творчість, мотиваційно-творча активність, що виявляється в органічній єдності з високим рівнем творчих здібностей, які дозволяють їй досягти прогресивних, соціально та особистісно значущих творчих результатів у одному чи багатьох видах діяльності» [1, 42].

С. Сисоєва акцентувала увагу на таких важливих факторах педагогічної творчості, як уміння керувати своїм творчим потенціалом, оперативно приймати рішення, розв'язувати складні педагогічні завдання [4].

М. Поташник розглядає проблему управління розвитком творчості вчителя з позицій оптимізації навчально-виховного процесу школи [3]. Разом із тим, оновлення шкільної освіти, забезпечення її якості на рівні світових стандартів актуалізує подальше дослідження розвитку творчої особистості майбутнього вчителя, самореалізацію його творчого потенціалу [2, 35].

Під час дослідження ми взяли за основу таке визначення творчого потенціалу особистості: «це складна, нелінійна, відкрита й самоорганізована система, яка визначає гуманістичну спрямованість світосприйняття, дій і вчинків, високу адаптивність, здатність до творчої самореалізації і духовного саморозвитку в просторі соціального й професійного життя» [5].

Творчий потенціал особистості ми розглядали як інтегральну характеристику знань, умінь, здібностей, ціннісних орієнтацій та мотивів учителя-філолога та українознавця, які спонукають його до творчої самореалізації та саморозвитку. За своєю структурою творчий потенціал особистості вчителя – це органічна єдність біологічних (нейрофізіологічних і психологічних) та соціальних якостей, яка забезпечує його суб'єктивну потребу в творчій самореалізації.

Технологія підготовки майбутнього вчителя до самореалізації його творчого потенціалу цілеспрямовано впроваджується на факультеті української філології Уманського державного педагогічного університету. Згідно з нею передбачається оволодіння студентами теоретичним і практичним блоками підготовки.

Крім визначеного навчальними програмами обсягу теоретичних знань з українознавчих дисциплін (теоретичний блок), студенти-філологи оволодівають практичними вміннями та навичками, а також готуються до справи виховання й розвитку творчої особистості в загальноосвітній школі (практичний блок).

У системі підготовки майбутнього вчителя-філолога та українознавця в Уманському педагогічному університеті науково-педагогічні працівники велику увагу приділяють опрацюванню зі студентами вимог до педагога та виробленню у

них потреби відповідати цим вимогам у їхній майбутній професійній діяльності в загальноосвітній школі.

Навчальна й виховна діяльність зі студентами в Уманському педагогічному університеті спрямовується на розуміння ними визначальної місії вчителя у державі, на усвідомлення неабиякої важливості педагогічної діяльності у справі становлення особистості й у формуванні в неї потреби постійно розвивати свій творчий потенціал.

Кожне заняття чи позааудиторний захід у педагогічному закладі має плануватися й проводитися так, щоб усі студенти змогли заявити про себе та реалізувати свої творчі уміння й навички, знайшли застосування своєму талантові. З цією метою викладачі використовують різноманітні форми навчально-виховної діяльності: розробка групових творчих проектів з українознавчих дисциплін, виконання індивідуальних навчально- та науково-дослідних завдань, проведення пошукової діяльності українознавчого спрямування, залучення студентів до відтворення старовинних обрядів, виконання автентичних зразків фольклору та народних танців, виготовлення різноманітних виробів.

Крім того, студенти мають змогу займатися дослідницькою роботою у студентському науковому фольклорному товаристві імені Хрисанфа Ящуржинського, яке досліджує локально-регіональні особливості фольклору історичної Уманщини, а також українознавчу спадщину відомих фольклористів, етнографів і краєзнавців кінця XIX – початку XXI століття. Найбільш обдаровані, здібні, творчі студенти-філологи та українознавці вчать вишивати українські рушники й інші вишиті вироби, виготовляти ляльки-мотанки, розписувати писанки у відповідних майстер-класах, якими керують досвідчені викладачі, майстри своєї справи.

Значне місце у практичному блоці відводиться різним видам практик (педагогічна, фольклорна, етнографічна), у процесі яких студенти прикладають усі свої зусилля для творчої самореалізації та професійного самоствердження. Їм вдається настільки захопити учнів українознавчою діяльністю, що останні згодом

продовжують нею займатися спочатку в Малій академії наук, а потім уже в стінах університету.

Уроки та позаурочні заходи, які проводять студенти-практиканти мають велику виховну спрямованість: вони дають можливість кожному учневі відчувати себе справжнім українцем, який дбає про збереження національної ідентичності та етнографічної самобутності в усі часи. Під час цих уроків та позакласних заходів українознавчого спрямування учні зростають національно свідомими, духовно багатими і творчо активними.

Результати проведеного експерименту засвідчують, що означена інноваційна технологія професійної підготовки майбутнього вчителя-філолога та українознавця, яка активно впроваджується в навчально-виховний процес в Уманському державному педагогічному університеті, є високоефективною. Студенти-випускники розгортають на своїх робочих місцях українознавчу діяльність за тим зразком, який вони отримали в університеті, та збагачують її новими творчими компонентами, що здійснює позитивний вплив на їхніх учнів.

Все вищезазначене дає нам можливість сформулювати такі **висновки**:

1. Сучасним загальноосвітнім закладам потрібен ерудований, творчий, здібний та національно свідомий і високоморальний учитель. Це важливе завдання успішно вирішує Уманський державний педагогічний навчальний університет імені Павла Тичини, в якому активно впроваджується технологія професійної підготовки майбутнього вчителя-філолога та українознавця.

2. Згідно з означеною технологією студенти університету здобувають необхідні для їхнього творчого зростання знання (теоретичний блок) та вміння й навички (практичний блок). І під час теоретичного навчання в університеті, і під час різних видів практик викладачі створюють студентам сприятливі умови для самореалізації творчого потенціалу останніх.

3. У процесі залучення учнів до різноманітних видів навчально-виховної та пошукової українознавчої діяльності відбувається становлення творчих особистостей та вироблення у них потреби в самореалізації.

Означена проблема не вичерпується проведенням нами дослідженням. Подальшого вивчення та експериментальної перевірки потребують інноваційні методи професійної підготовки вчителя-філолога та українознавця, спрямовані на якнайповніше розкриття його творчих здібностей і таланту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреев В. И. Педагогика: Учебный курс для творческого саморазвития / В. И. Андреев. – 2-е изд. – Казань : Центр инновационных технологий, 2000. – 608 с.
2. Вознюк Л. Розвиток творчого потенціалу вчителя у системі шкільної освіти / Л. Вознюк // Витоки педагогічної майстерності. – 2012. – Випуск 10. – С. 35–37.
3. Поташник М. М. Педагогічна творчість: проблеми розвитку та досвід : посібник для вчителя / М. М. Поташник. – Київ : Радянська школа, 1988. – 109 с.; Поташник М. М. Управління розвитком школи / М. М. Поташник, В. С. Лазарев. – М. : Нова школа, 1995. – 464 с.
4. Сисоєва С. О. Педагогічна творчість учителя: визначення, теоретична модель, функції підготовки / С. О. Сисоєва // Педагогіка і психологія. – 2000. – № 2 – С. 161–172.
5. http://awqust.com/index_2_view.php?id=54

РЕЗЮМЕ

В. А. Гончарук. *Оптимизация процесса самореализации творческого потенциала личности будущего учителя-филолога и украиноведа*

Аннотация. *В статье охарактеризована инновационная технология профессиональной подготовки будущего учителя-филолога и украиноведа. Отмечено, что в основе вышеупомянутой технологии находится развитие творческого потенциала учителя. От уровня эффективности самореализации творческого потенциала учителя зависит в будущем уровень образованности, воспитанности, творчества учеников. Определено педагогические условия эффективной подготовки будущих учителей-филологов к профессиональной деятельности. В результате проведенной экспериментальной проверки установлено, что эффективность профессиональной подготовки будущих учителей-филологов существенно возрастает при условии развития в студентов творческих умений и навыков проведения украиноведческой работы в школе.*

Ключевые слова: *учитель-филолог и украиновед, процесс самореализации, творческий потенциал личности, подготовка будущего учителя, профессиональная деятельность, творческая личность, инновационные технологии, пути оптимизации.*

SUMMARY

V. A. Goncharuk. Optimization of self-realization of creative potential the future philologist and ukrainoznavets

Summary. The article revealed the role of higher education in preparing active in the profession of the individual, free to choose, responsible and mobile in today's conditions.

We have defined the purpose of the article: outline ways to optimize creativity teacher and philologist ukrainoznavets that it can be successfully implemented in the educational activity in secondary school.

Teacher professional development is considered as an important component of creative potential, based on a system of cultural, psychological and pedagogical ways of life. Indicated that the teacher acts defining figure in the educational process of modern secondary school. The level of self-efficacy depends on its creative potential in the future level of education, upbringing, creative young representatives of Ukrainian nation. Also specified that only the national conscious and active creative teacher can educate a creative individual student and send it to constant improvement.

This article describes an innovative technology training future philologists and Ukrainian scientist who is being promoted in the educational process in Uman State Pedagogical University named after Pavlo Tychyna. Emphasized that the basis of the above technology is the development of creative potential of future teachers. Outlined the requirements for teachers in the establishment of it as a highly spiritual and creative personality.

Highlight the most important of these conditions: teacher-philologist and ukrainoznavets to be a true patriot, a man active and creative, is to preserve and continue the Ukrainian cultural and historical traditions.

Pedagogical conditions of effective preparation of future teachers of philology to professional activities. As a result of experimental verification revealed that the effectiveness of training future teachers of philology increases significantly upon the development of students creative skills of Ukrainian studies in school.

Further research require innovative methods of training teachers and philologists aimed at disclosing his creativity and talent.

Keywords: philologist and ukrainoznavets, the process of self-realization, creativity of the individual, training future teachers, professional activities, creative personality, innovative technologies, ways of optimization.